

ФЁДАРА СУРГАНАВА

Хрушчоў не ацэнены ў гэтым сэнсе чалавек. Ён быў геніяльным майстрам палітычнай інтрыгі. Якіх асоб ён, як бы забаўляючыся, прыбраў: Берыю, у якога ў руках была дзяржаўная слава; Жукава, у якога была армія і народная слава! У пяцьдзясят сёмым годзе Мікіта Сяргеевіч ледзь ці не ў адзіночку пайшоў супраць Прэзідэнта ЦК і адолеў усіх. За кожнай такой аперацыяй стаяла вялікая закулісная праца. Для гэтага трэба было мець востры розум і смеласць.

Вядомы расійскі пісьменнік і журналіст Леанід Млечын у сваёй кнізе «Як Брэжнеў змяніў Хрушчоў». Тайная гісторыя палацавага перавароту» апісвае атмасферу таго часу:

«На XXII з'ездзе пад ціскам Хрушчоў прынялі праграму пабудовы камунізму. Але ўсім было ясна, што пабудаваць камунізм за бліжэйшыя 20 гадоў нельга. Партыйныя сакратары не жадалі адказваць за міфалагічныя абяцанні. Ім трэба было, каб Хрушчоў адказаў за ўсё. Так што гэта было сур'ёзнае супрацьстаянне. Ці ён іх. Ці яны яго.

Вышэйшыя чыноўнікі баяліся Хрушчоў. Калі кіраўнік Беларускай Кірыл Трафімавіч Мазураў, які прыехаў на пленум ЦК у Маскву, апынуўся ў бальніцы (яго з нервовым знясільваннем паклалі ў клініку для начальства на вуліцы Граноўскай), выступіць даручылі другому сакратару рэспубліканскага ЦК Фёдару Анісімавічу Сурганава. Памочнік Мазурава па-

вобласць, раён, калгас і саўгас ведалі аб'ём свайго ўнёску, калі можна так сказаць, у агульнасаюзны «кацёл». І калі ў хрушчоўскія часы план для Беларусі складаў 250 тысяч тон збожжа, то напярэдадні прыходу на алімпіаду Брэжнева Беларусь «добраахвотна» выконвала два планы — 500 тысяч тон. А яшчэ праз колькі гадоў міністэрства нарыхтовак СССР запатрабавала ад рэспублікі мільён тон. Спецыялісты сельскай гаспадаркі тады выказвалі асцярогу наконт таго, што, нават пры ўмове вяртання рэспубліцы часткі гэтага збожжа ў выглядзе камбікорму, гэта было не выгадна і тармазіла развіццё жывёлагадоўлі, якая актыўна развівалася на той момант у Беларусі. Міністэрства сельскай гаспадаркі рэспублікі падрыхтавала свае аргументаваныя разлікі і паведаміла Маскве, што такія планы нерэальныя.

Дакладная запіска міністра нарыхтовак СССР у Палітбюро ЦК не прымусіла сябе доўга чакаць. Як піша ў сваіх успамінах акадэмік Сцяпан Гардзеевіч Скарапанаў, у пачатку жніва кіраўніцтва Беларускай (Машэраў, Сурганаў, Кісялёў) выклікалі ў Маскву. «Каманда Машэрава, — піша Скарапанаў — настроена адназначна: такому не бываць. Калі абмяркоўвалася мая трыўго наконт жывёлагадоўлі, Пётр Міронавіч катэгарычна заявіў: «Касцёмі лягу, але такога не дапушчу». Адбылося Палітбюро. Вёў яго Кірыленка. Ён дзве гадзіны гру-

Фідэль Кастра ў Мінску, ліпень 1972. Фёдар Сурганаў — першы злева.

Кірыленка. Пасля двухгадзіннай лаянкі ён заявіў: «Аб'явім перапынак на дзве гадзіны, хай беларусы падумаюць». Думкі нашы былі цяжкімі: усе маўчаць, Машэраў моўчкі курціць. Пасля дзвюх-трох цыгарэт ён махнуў рукой і сказаў: «Хай вымятаюць усё». Пасля перапынку беларускае пытанне вырашылася хутка: «Будзем выконваць рашэнне Палітбюро», — сказаў Машэраў. Абрадаваны Кірыленка задаволены ўсміхнуўся: «Правільна вы вырашылі. Можца быць свабоднымі».

Кірыленка мільён тон збожжа забраў з калгасаў і саўгасаў Беларусі толькі для таго, каб праз некалькі месяцаў вярнуць яго назад — з вялікімі фінансавымі затратамі (на перавозку туды-сюды, захоўванне і г.д.).

Вось у такой сітуацыі даводзілася працаваць. І рэальна супрацьстаяць гаспадарам Крамля было вельмі і вельмі цяжка. І Сурганаў гэта вядома разумеў. Яму як намінальнаму кіраўніку рэспублікі (а ў 1971 годзе Фёдар Анісімавіч выбіраецца старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР, затым — намеснікам старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР) нават слова не далі сказаць. Усё было вырашана.

Але часам Масква кідала рэспублікам і «пернікі». Намеснікі старшыні Прэзідыума ВС СССР па чарзе на месяц пераязджалі ў Маскву (выконвалі абавязкі сучаснага прэзідэнта). 22 мая 1972 года менавіта Сурганава выпала ўпершыню пасля халоднай вайны сустрэцца на савецкай зямлі ў Крыме амерыканскага прэзідэнта Рычарда Ніксана.

«Падчас вучобы ў 1937 годзе на яго быў зроблены данос, пасля чаго адбыўся арышт, але заступіліся сябры, прычым так актыўна, што справе ходу не далі, і Сурганаў рэпрэсаваны не быў».

А пасля, праз два гады, у 1974-м, суправаджаць яго ў паездцы і па Беларусі. Сустрэкалі ганаровага гасця ў мінскім аэрапорце, упрыгожаным сцягамі СССР, БССР і ЗША. А падчас святочнага абеду амерыканскі прэзідэнт сказаў: «Я хачу, каб вы ўсе ведалі, што калі Генеральны сакратар Брэжнеў выбіраў рэспубліку і горад,

куды, на яго думку, варта было б мне паехаць, я цяпер разумею, чаму ён выбраў горад Мінск. Я раней думаў, што Мінск і Беларусь наогул вядомыя толькі тым, што ў гэтай рэспубліцы вырасла адна маленькая дзяўчынка Вольга Корбут. Але сёння, сядзячы тут і размаўляючы з маімі суседзямі, я даведаўся, што жанчыны Беларусі не толькі прыгожыя, яны яшчэ і смелыя. І калі я пытаюся ў сябе, чаму ж гэтаму гораду прысвоена званне «Горад-герой», то ясна: па-першае, таму што гэты горад гэтак шмат выпактаваў разам з усёй рэспублікай. Па-другое, напэўна, таму, што змагаліся тут падчас вайны не толькі мужчыны, але і жанчыны. І па-трэцяе, таму што пасля ўсіх бедстваў вайны, усіх пакут гэты горад і ўся рэспубліка былі адноўлены, і цяпер наперадзе ў вас перыяд найвышэйшага росквіту. Таму Мінск — гэта сапраўды горад-герой, і Беларусь — гэта сапраўды рэспубліка-герой».

Тут варта зрабіць невялікае адступленне. Беларуская сталіца, як і ўся рэспубліка, у ліпені 1974 года святкавала 30-годдзе з моманту вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Няяжжа здагадацца, што і пратакольныя мерапрыемствы для замежных гасцей былі вельмі сімвалічнымі. Так, Ніксан усклаў вянок на плошчы Перамогі, а таксама здзейсніў паездку ў Хатынь, дзе яму падарылі скрыначку з хатынскай зямлёй.

Гэтая паездка шырока асвятлялася і савецкімі, і замежнымі сродкамі масавай інфармацыі. Кіраўніцтва Беларускай зрабіла ўсё магчымае, каб годна прадставіць Беларусь у вачах усяго свету.

Па зыцкеце быў зроблены абмен асабістымі падарункамі: Сурганаў падарыў Ніксану паляўнічую стрэльбу, папярэдне ўхваленую супрацоўнікамі сакрэтнай службы амерыканскага прэзідэнта, а Ніксан яму — сярэбраную салатніцу з залатой інкрустацыяй і партрэтам Джорджа Вашынгтона (адзіны падарунак, які Сурганаў забраў дадому). На салатніцы быў подпіс «Сурганава Фёдару Анісімавічу ў знак удзячнасці ад прэзідэнта ЗША Ніксана».

У жніўні 1974-га Рычард Ніксан пад пагрозай імпічменту пакінуў сваю пасаду, а яшчэ праз два гады з нечым адбылося страшнае ДТЗ, у якім загінуў Фёдар Анісімавіч Сурганаў.

Савецкая дзяржава высока ацаніла заслугі Ф.А. Сурганава. Ён узнагароджаны пяццю ордэнамі Леніна, двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, шматлікімі медалямі СССР.

Анатоль СЛАНЕЎСКІ.

За спінай. Але не ў цені.
Ф. А. Сурганаў і П. М. Машэраў.

бег шукаць Сурганава. Той абедаў у рэстаране гасцініцы «Масква».

«Дачакаўшыся, пакуль Сурганаў дажуче катлету, — успамінаў памочнік Першага сакратара ЦК кампартыі Беларускай Барыс Уладзіміравіч Паўлэнак, — я падышоў і нягучна сказаў:

— Фёдар Анісімавіч, Мазурава забралі ў бальніцу. Ён перадаў, што вам заўтра выступаць на пленуме.

Сурганаў скалануўся, быццам яго ўдарыла токам, рэзка адсунуў талерку:

— Не буду!

Увечары ўсе члены беларускага бюро, якія прыбылі на пленум, сабраліся ў нумары ў Сурганава. Прытыцкі кіпяціўся, Кісялёў кпіў, Шаўра ўстаўляў асобныя заўвагі. Сурганаў у трэніровачным касцюме хадзіў па нумары. Ён узяўся правіць тэкст сам, але, убачыўшы, што ў яго трасуцца рукі, я прапанаваў:

— Фёдар Анісімавіч, вы дыктуйце, а я буду правіць...

Але калі памяняліся месцамі, толку ад яго ўсё роўна не было. Спалох перад выхадам на трыбуну паралізаваў — Мікіта мог збіць з думкі пытаннем, зацуюкаць рэплікамі, а то і проста сказаць: «Які вы сакратар ЦК?!»

Хрушчоў і ў пажылыя гады ўмеў выклікаць страх. Добранькім ён ніколі не быў. Інакш бы не выжыў. Але ён быў чалавек не злапамятны, здымаў з пасады і гэтым абмяжоўваўся. Сталін расстрэльваў, каб не заставаліся дзесяці побач з ім незадаволеныя і пакрыўджаныя.

А Хрушчоў нікога не дабіваў, пераводзіў на менш значныя пасады, і гэта стварала адчуванне яго слабасці. Памылковае ўражанне».

Няпроста было і пры Брэжневе. Яшчэ ў пасляваенныя гады ў краіне ўстанаўлюся парадак, калі рэспубліка,

Візіт Рычарда Ніксана ў Мінск, ліпень 1974.

